

А. П. Горбата,
доктор філософії (PhD), доцент кафедри публічного управління,
менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва ННІ неперервної освіти
і туризму Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6576-8925>

Т. Б. Синельник,
старший науковий співробітник Національного університету біоресурсів
і природокористування України
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6992-0339>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.22.191

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТІЙКОСТІ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ

L. Gorbata,
PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration,
Management of Innovative Activities and Consulting of the National Institute of Continuing Education
and Tourism of the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine
T. Synelnik,
Senior Researcher, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine

PECULIARITIES OF THE NATIONAL SYSTEM OF STABILITY AT THE LEVEL OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONDITIONS OF WAR

У статті проаналізовано характеристики національної системи стійкості на рівні територіальних громад в умовах війни та рівень розробленості цього питання в науковій літературі. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України у лютому 2022 року позначилося на розвитку значної кількості територіальних громад як на підконтрольній Україні території, так і на окупованих землях. Органи місцевого самоврядування відпрацьовують свою здатність керувати суспільними процесами в кризових умовах. Розглянуто види національної системи стійкості, зокрема організаційну, фінансово-економічну і соціальну стійкість. З'ясовано проблему залежності стійкості територіальних громад від низки чинників. Проаналізовано заходи щодо підвищення рівня стійкості територіальних громад. Акцентовано увагу на діяльності органів місцевого самоврядування і її впливу на стійкість територіальної громади і систему національної стійкості в цілому. Відзначено важливу роль національної системи стійкості у формуванні стійкості та подальшого розвитку територіальних громад. У статті доведено, що в умовах воєнного стану територіальні громади характеризуються здатністю ефективно протистояти загрозам та адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стає функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій при умовах наявності певних ресурсів і розширення повноважень місцевого самоврядування.

The article examines the characteristics of the national system of stability within territorial communities during times of war, as well as the extent of its development in scientific literature. The full-scale invasion of the Russian Federation into Ukrainian territory in February 2022 had a profound impact on the development of numerous territorial communities, both within Ukraine's controlled regions and in the occupied territories. Local self-government bodies have been actively honing their ability to manage social processes in crisis situations. The article delves into various aspects of the national sustainability system, including organizational, financial, economic, and social sustainability. It sheds light on the issue of how the stability of territorial communities depends on several key factors. Additionally, the article analyzes measures aimed at enhancing the stability of these communities and places particular emphasis on the role of local self-government bodies in influencing both the stability of the territorial community and the overall national stability system. The national system of stability within territorial communities during times of war is characterized by its capacity to

effectively counter threats, adapt to changing security conditions, maintain stable functionality, and swiftly restore the desired equilibrium following crises. It is essential to recognize that organizational, financial-economic, technical, and social stability are vital components that underpin the effective and successful development of territorial communities. The development status of each stability type reflects the overall stability of the territorial community, signifying its ability to withstand threats and promptly recover after crises. The article underscores the pivotal role played by the national sustainability system in shaping sustainability and furthering the development of territorial communities. Ultimately, it provides compelling evidence that even in the challenging conditions of wartime, territorial communities can thrive and develop.

Ключові слова: національна система стійкості, органи місцевого самоврядування, територіальні громади, воєнний стан.

Key words: national stability system, local self-government bodies, territorial communities, martial law.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

З початку повномасштабного вторгнення перед територіальними громадами постали нові виклики, одним з яких є забезпечення стійкості; виникла нагальна потреба оперативного приймати управлінські рішення і тим самим підтверджувати свою стійкість. Окрім того основні завдання Уряду на 2022—2025 рр. також спрямовано на забезпечення стійкого розвитку територіальних громад. Тому сьогодні органи місцевого самоврядування відпрацьовують свою здатність на територіальному рівні керувати суспільними процесами в кризових умовах, тим самим підтверджуючи свою стійкість.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Наукові праці українських вчених у процесі дослідження національної системи стійкості та забезпечення прогнозування показників її зростання носять переважно фрагментарний характер. Зокрема дослідження забезпечення відновлення та розвитку регіонів і громад представлені у наукових працях К.М. Бліщук, Є.І. Бородіна, А.С. Острікова, Т.М. Тарасенко, В.Є. Данкевича, М.М. Іжа, Т.І. Пахомової, О.В. Голинської, Є.Г. Карташова, Н.П. Кризиної, О.Ю. Матвєєвої, І.В. Матвєєнко, Є.Г. Матвіїшин, О.В. Олефіренко, І.О. Розума, І.Д. Шумляєва та ін. Діяльності органів місцевого самоврядування в умовах війни присвячені роботи В.В. Борщевського, М.І. Губи, Т.М. Лукері, В.С. Орлянського та ін.

В аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень "Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу" (2023 р.) за узагальненим принципом проаналізовано особливості функціонування територіальних громад тилу, прифронтової зони й тимчасово окупованих територій, а також деокупованих громад. В аналітичному звіті "Соціальна стійкість територіальних громад в умовах воєнного часу: спроможність до відновлення та розбудови" (2022 р.), що підготовлений Центром соціальних досліджень Сумського державного університету в межах Ініціативи з розвитку аналітич-

них центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд "Відродження" у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні, у контексті Цілей сталого розвитку розглянуто лише соціальну стійкість як необхідну умову благополуччя населення. Ще одне дослідження "Гендерні аспекти соціальної стійкості громад" (2022 р.), що провела команда Жіночого Консорціуму України у межах членства в Українській національній платформі Форуму громадянського суспільства "Східне Партнерство" спільно з Центром соціальних досліджень Сумського державного університету, було спрямовано на вивчення гендерних аспектів соціальної стійкості в умовах воєнного стану. Соціологічною групою "Рейтинг" на замовлення Національної платформи стійкості та згуртованості проведено опитування (2023 р.) респондентів щодо формули стійкості України: її основних складових під час війни та у поствоєнний період. Питання стосувалися оцінки ситуації, оцінки країни та її майбутнього, соціальних дистанцій, оцінки діяльності інституцій, взаємодії з місцевою владою, участь у житті громади. Проте дане опитування немає наукових підходів, не повною мірою відображає стан, перспективи розвитку національної системи стійкості на рівні територіальних громад. Інше дослідження "Управлінські процеси та стійкість територіальних громад до викликів війни", проведене у рамках проекту "Стимулювання цивільно-військового партнерства для побудови стійкості України в умовах російської військової агресії" (2023 р.) за ініціативи командування ТРО спільно з соціологічною агенцією ФАМА за фінансування фонду Ганнса Зайделя в Україні, презентує проблеми та кращі практики в управлінських процесах прогнозування та реагування на кризи, спричинені повномасштабною війною в Україні на місцевому рівні. Документ фокусується на практиках органів місцевого самоврядування та поділений на три блоки: "Стратегічне продумування загроз та плану відповідей", "Комунікація" та "Координація зусиль (співпраця)". Проте, жодне дослідження не дає ґрунтовного теоретичного і методологічного базису національної стійкості. Здебільшого вчені та аналітики, експерти та консультанти оцінювали фактори, які впливають на

динаміку розвитку місцевого самоврядування в умовах децентралізації, розглядали стійкість окремих галузей. Враховуючи, що національна система стійкості має різносторонню направленість, а на рівні територіальних громад свої особливості, вважаємо, що висвітлення особливостей національної системи стійкості на рівні територіальних громад є актуальним науковим завданням.

МЕТА РОБОТИ

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей національної системи стійкості в Україні на рівні територіальних громад в умовах воєнного стану.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Поняття "стійкість" характеризується здатністю довго зберігати і виявляти свої властивості, не піддаватися руйнуванню, псуванню, витримувати зовнішній вплив, протидіяти чомусь [13].

Стійкість суспільства та держави — це здатність якомога швидше відреагувати на безпекові виклики та досягти сталого функціонування через зменшення чутливості до зовнішніх і внутрішніх негативних впливів. Національну стійкість визначають як можливість держави та суспільства протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам та адаптуватися до трансформацій безпекового середовища, здатність швидко відновлюватися після кризових ситуацій та надалі підтримувати стале функціонування. Існує низка явищ та чинників, що можуть призвести до ураження важливих національних інтересів: втрати повністю чи частково державного суверенітету, територіальної цілісності й руйнування демократичного конституційного ладу тощо.

Частіше стійкістю окреслюють економічні та політичні системи. Так, від стійкості політичної системи залежить загальна стабільність країни. Зв'язки між політичними суб'єктами, дотримання порядку і умов ухвалення та втілення в життя рішень легітимної влади, яка здатна правильно реагувати на зовнішні зміни — все це ознаки політичної стабільності. Причому вона не рівнозначна відсутності змін, її проявом є уникнення політичних криз.

Порушення політичної стійкості (структурної, динамічної чи функціональної) передбачає виникнення некеріваних дестабілізуючих явищ, що призводить до внутрішнього розладу системи. Якщо випадкові зміни можуть зумовити часткову втрату стійкості політичної системи чи стати передумовою для цілеспрямованого її розвитку. В сучасних умовах в Україні саме система засобів масової комунікації, діяльність громадських та волонтерських організацій сприяє в умовах воєнного стану запобіганню згубного впливу російської пропаганди на суспільство, в тому числі і Збройні Сили України. Їх заслуга і в протидії інформаційно-психологічним операціям ворога. Війна та євроінтеграційні процеси призвели до важливих змін у діяльності творців державної політики [16].

За кордоном понад 50 років стійкість вивчається в соціології, психології, соціальній психології, менеджменті, економіці, охороні здоров'я, екології, політології тощо. У результаті країни, котрі пережили катастрофи, на рівні стратегічних документів держави і громад реа-

лізують досвід, досліджену власну стійкість. Стійкість визначено фактором, який допомагає країні вистояти перед загрозами знищення, поряд із економічною потугою, політичною стабільністю та військовою силою.

З точки зору сучасної міжнародної практики, резильєнтність — це здатність суб'єкта міжнародних відносин протидіяти гібридним загрозам [7]. Риси, що обумовлюють таку здатність, не завжди є притаманними, у багатьох випадках їх необхідно набувати. У сучасному світі резильєнтність починається з розуміння гібридних загроз. Дані загрози постійно "мігрують" і змінюються. Відтак, для країни як цивілізаційного суб'єкта потрібна динамічна ідентифікація потенційних гібридних ризиків та загроз за результатами всебічного вивчення зовнішнього та внутрішнього середовища. Не менш важливим для резильєнтності є усвідомлення здатності до неї, тобто наявності притаманних для цього рис та визначення тих якостей, яких необхідно набути.

Якщо ми припускаємо, що стійкість цивілізаційної суб'єктності, по суті, постає синонімом національної стійкості, то ми можемо трактувати її фундаментальною запорукою і національної безпеки, і розвитку країни, і розвитку територіальних громад.

Війна, що стала великим випробуванням для держави і її публічної влади, підсилила роль місцевого самоврядування у стійкості країни, що виявилось, зокрема, в організації опору агресорам. Тому в умовах воєнного стану не зменшили "повноваження місцевого самоврядування, за окремими напрямками навіть підсилили функції голів громад і дали їм додаткові ресурси" [6].

Сьогодні поняття "стійкість" використовується як характеристика українського народу. Про стійкість ідеться у Стратегії національної безпеки України, затвердженій 2020 року. Є рішення РНБО і указ Президента "Про запровадження національної системи стійкості" від 2021 року [11].

Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021 затверджено Концепцію забезпечення національної системи стійкості [11], де зазначено мету, основні принципи, механізми і терміни впровадження національної системи стійкості. Концепція визначає такі основні напрями: своєчасна ідентифікація державою і суспільством потенційних загроз; виявлення слабких місць та оцінювання ризиків національної безпеки; запобігання та мінімізація негативних впливів; ефективне реагування та максимально повне і швидке відновлення після надзвичайних та кризових ситуацій.

Концепцією [11] окремо виділяється поняття організаційної стійкості як здатності органів державної влади та місцевого самоврядування ідентифікувати, здійснювати підготовку до змін безпекового середовища та підтримувати сталу життєдіяльність в кризових ситуаціях задля збереження функціонування і подальшого розвитку.

Необхідною умовою забезпечення організаційної стійкості територіальної громади є ефективне виконання своїх повноважень органами місцевого самоврядування. Це, зокрема, забезпечення місцевого економічного розвитку (сприяння розвитку підприємництва, залучення інвестицій), розвиток місцевої інфраструктури,

планування розвитку території, удосконалення використання ресурсного потенціалу території, оптимізація системи участі громадськості у розробленні управлінських рішень і в контролі за тим, як вони реалізуються, забезпечення екологічної доброчесності, розвитку культури тощо.

Стратегією національної безпеки України, що затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392, стійкість визначено однією з основних засад, на яких ґрунтується зазначена Стратегія, а запровадження національної системи стійкості віднесено до основних напрямів зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки. Запровадження на основі національних інтересів України та з урахуванням міжнародного досвіду багаторівневої комплексної національної системи стійкості сприятиме формуванню на державному, регіональному та місцевому рівнях необхідних спроможностей для запобігання та належного реагування держави і суспільства на широкий спектр загроз та швидкого відновлення після кризових ситуацій.

Водночас на сьогодні спостерігається відсутність єдиних принципів, процесів і механізмів забезпечення національної стійкості на державному, регіональному та місцевому рівнях. Не вирішено також питання законодавчого, інституційного, методологічного забезпечення функціонування національної системи стійкості та взаємодії суб'єктів її забезпечення.

Впроваджувана національна система стійкості має передбачати забезпечення функціонування таких базових елементів: 1) гарантована дієвість та спроможність до повноцінного функціонування системи місцевого самоврядування, її інституційна стійкість; 2) потужний соціально-економічний інноваційний розвиток; 3) нарощування конкурентноспроможного кадрового потенціалу у межах територіальної громади.

Як показали події останніх років, у кризових умовах громади, володіючи певними ресурсами та правом на автономію, довели свою здатність вирішувати досить складні проблеми. Громади, що функціонують на підконтрольних Україні територіях, керуються низкою нормативних актів. Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади, Офіс підтримки реформ приймають оперативні рішення щодо функціонування суспільства. Важливе значення має Офіс підтримки реформ, який проводить роз'яснювальну роботу щодо функціонування бюджетної сфери територіальних громад у період воєнного стану. Розробляються та надаються рекомендації щодо оптимізації роботи місцевих громад в умовах воєнного стану, роз'яснюються нагальні питання щодо регулювання місцевого бюджету, трудових відносин, земельних питань, надання адміністративних, медичних, освітніх, соціальних послуг, допомоги війську, ВПО тощо. Наприклад, у питанні перерозподілу бюджетних коштів для військових потреб повноваження голів територіальних громад були збільшені. Стосовно функціонування влади в умовах окупації було надано роз'яснення про колабораційну діяльність і дано рекомендації щодо організації роботи органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, що ведеть-

ся за багатьма напрямками: евакуація жителів ТГ, прийом переселенців, забезпечення їх базових потреб, робота з волонтерами тощо.

При відновленні влади на деокупованих територіях місцева та регіональна влада стикається з численними викликами, а саме: відбудова пошкодженого житла, відновлення господарських процесів, питання безпеки людей. За Т. Лукерею, існує три умови, за яких на деокупованих територіях відновлюватиметься діяльність місцевого самоврядування: 1) виявлення і розслідування правоохоронними органами діяльності осіб, які підозрюються у колабораціонізмі; 2) наявність кворуму та здатність ухвалювати рішення. Тобто наявність представників органів місцевого самоврядування, реально перебувають на деокупованій території, а не за межами громади, області, країни, зникли безвісти або були викрадені, або ж вони несуть кримінальну відповідальність; 3) замість проведення виборів, які в умовах воєнного стану заборонені законом, утворення військових адміністрацій на період воєнного стану [4].

Погоджуємося з думкою науковця О. Безпалька [1], який зазначає, що майбутній розвиток України та успіх реформ залежить від рівня розвитку територіальних громад та важливості їх ролі в житті кожного регіону. На думку науковця, об'єднана територіальна громада повинна бути спроможною для своїх жителів через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, культури, а також житлово-комунальні умови та економічно-фінансовий розвиток. Спроможною можна вважати таку об'єднану територіальну громаду, яка має джерела наповнення бюджету, кадри та інфраструктура, необхідні для вирішення в інтересах жителів громади питань місцевого значення.

Х. Патицька підкреслює, що система наявних в територіальній громаді ресурсів є основою забезпечення розвитку території, і виокремлює базові та соціально й економічно зумовлені ресурси. Результатом ефективного використання ресурсів має бути розвиток території, а саме: економічний (створення робочих місць, підприємницького середовища, інвестиційна привабливість), соціальний (зростання добробуту населення, якості надання суспільних послуг, підтримка незахищених верств тощо) та екологічний (збереження природного середовища) [8, с. 37].

Реформа адміністративно-територіального устрою, децентралізація управління та фінансових ресурсів дають можливість територіальній громаді стати основним суб'єктом забезпечення розвитку своєї території. Новим у такому погляді є обширна інклюзія членів територіальної громади до її розвитку, яка сприятиме максимально ефективному використанню людського ресурсу і забезпеченню оптимального життєвого простору для всіх жителів громади.

Слушним є зауваження А. Поддєрьогіна та Л. Наумової, що "з метою забезпечення життєдіяльності регіонів, територіальні громади повинні напрацьовувати власні фінансові ресурси, тобто стабілізувати власну фінансову базу" [9, с. 8].

Можна виділити фінансову стійкість як ще один важливий компонент стійкості територіальних громад. Н. Старостенко В. [14] визначає фінансову стійкість як

здатність органів місцевого самоврядування акумулювати доходи, достатні для забезпечення збалансованого бюджету протягом бюджетного року.

Т. Коритько формулює фінансову стійкість місцевого бюджету як "стан доходів і видатків бюджету, їх структуру і динаміку, які забезпечують органам місцевої влади можливість повного, своєчасного і незалежного від інших бюджетних рівнів виконання своїх зобов'язань, сприяють збалансованому розвитку економіки і соціальної сфери" [3].

О. Люта, І. Боярко М. та Н. Пігуль характеризують фінансову стійкість місцевого бюджету як стан, при якому забезпечуються "нормальне функціонування суб'єкта місцевої влади, реалізація всіх закріплених за ним повноважень на основі повного та своєчасного фінансування передбачених в бюджеті витрат" [5].

На рівень фінансової стійкості, фінансової безпеки місцевих бюджетів впливають зовнішні і внутрішні чинники. Зовнішні — це інфляція, коливання цін на енергоносії; нестабільність правового базису щодо діяльності суб'єктів господарювання; рівень економічного розвитку країни; низький рівень ефективності функціонування державних фінансових органів; низька якість фінансового, бюджетного та податкового законодавства; адміністративні перешкоди та низький рівень довіри до влади; законодавчі акти щодо зменшення податкового потенціалу місцевих бюджетів; кризи економічної та грошово-кредитної системи. Зовнішні чинники найбільше загрожують фінансовій стійкості. Внутрішні загрози — це ухилення від податків; велика кількість фінансових зобов'язань місцевих органів влади; якість виконання бюджету; помилки при його плануванні; якість фінансового контролю; низька якість планування доходів місцевих бюджетів; втрата самостійності місцевого бюджету через нестачу джерел доходів; зменшення власності місцевих органів влади у результаті її передачі на інший рівень бюджетної системи; низький ступінь використання податкового потенціалу територій; стан розвитку галузей економіки регіону; рівень життя населення регіону; високий рівень дотаційності місцевих бюджетів; розмір території; нераціональність використання місцевих природних ресурсів; відсутність зацікавленості місцевих органів влади у збільшенні власної доходної бази [2, с. 58—59].

Важливим складником забезпечення стійкості територіальних громад є соціальна стійкість, яка передбачає здатність соціальної сфери швидко адаптуватися, усувати шоківі стани для економічних суб'єктів. У спеціальній науковій літературі поняття стійкості соціальної сфери визначається як гарантованість інституційної та правової захищеності важливих соціальних потреб людини, інтересів суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз [12, с. 17]. Також це поняття дослідники характеризують як міру досягнення оптимального рівня безпеки функціонування, відтворення і розвитку соціальної системи, що забезпечується системою політичних, економічних, ідеологічних, правових, організаційних і соціально-психологічних заходів, які проводять держава і суспільство, і які сприяють збереженню конституційного устрою, соціальної стабільності. Стійкість соціальної сфери — це є також і характеристикою ступеня соціальної стабільності суспільства, це

такий стан суспільства, коли забезпечується нормальне його відтворення і як демографічної популяції, і як нації, і як народу [10].

Стійкість соціальної сфери, за визначенням І. Штундера [15, с. 12], це такий стан життєдіяльності людини та суспільства, який характеризується незмінною системою забезпечення соціальних умов діяльності людини, її стійкості до ризиків, захищеності особистості. Як бачимо, поняття стійкості соціальної сфери включає багато критеріїв: економічних, політичних, соціальних. Воно віддзеркалює всі впливи на середовище життєдіяльності людини, а таким чином і на якість життя особистості, стабілізує суспільство та робить його здатним до саморозвитку. Стійкості соціальної сфери загрожують такі чинники як моральна деградація суспільства, низький рівень життя, висока смертність, бідність працюючого населення, безробіття, соціальна незахищеність населення.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, національна система стійкості на рівні територіальних громад в умовах війни характеризується здатністю ефективно протистояти загрозам та адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стабільне функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій. Компонентами стійкості територіальних громад є організаційна, фінансово-економічна, технічна та соціальна стійкість, які є умовою ефективного та успішного розвитку територіальних громад. А визначення впливу національної системи стійкості на стійкість територіальних громад є підставою для його прогнозування в цілому. Стан розвитку кожного виду стійкості характеризує загальну стійкість територіальної громади, що, в свою чергу, передбачає здатність громади протистояти загрозам та швидко відновлюватися після криз. Перспективи досліджень полягають в подальшому вивченні та розробці підходів до оцінки стійкості територіальних громад.

Література:

1. Безпалько О. М. Роль територіальних громад у забезпеченні місцевого економічного розвитку. Економіка і організація управління. 2019. № 1. С. 116—123.
2. Бугіль С. Я. Фінансова стійкість та безпека місцевих бюджетів в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Випуск 1 (117). С. 55—60.
3. Коритько Т. Ю. Методи оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів. Економічний простір. 2008. № 12 (1). С. 140—145.
4. Лукеря Т. Хто керуватиме громадами на деокупованих територіях? Лабораторія законодавчих ініціатив. 12 січня 2023. URL: <https://parlament.org.ua/2023/01/12/hto-keruvatime-gromadamina-deokupovanih-teritoriyah/> (дата звернення: 22.10.2023).
5. Люта О. В., Боярко І. М., Пігуль Н. Г. Удосконалення методів оцінки фінансової стійкості місцевого бюджету. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 9 (135). С. 194—201.

6. Міжнародні партнери допомагають Україні знаходити рішення для зміцнення місцевого самоврядування під час війни. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/15737/> (дата звернення: 18.08.2023).

7. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ : НАН України, 2022. 552 с.

8. Патицька Х.О. Формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування. Дисертація на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук. Спец. 08.00.05 — розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. НАН України, ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України", Львів, 2018. 254 с.

9. Поддєрьогін А. М., Наумова Л. Ю. Деякі питання фінансової стабілізації в Україні. Фінанси України. 1999. № 12. С. 8—14.

10. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 №964-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.08.2023).

11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року "Про запровадження національної системи стійкості": Указ Президента України від 27 вересня 2021 року №479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181> (дата звернення: 18.08.2023).

12. Скуратівський В. А., Палій О. М., Лібанова Е. М. Соціальна політика: навч. посіб. Київ : УАДУ, 2003. 365 с.

13. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України (до курсу "Українська мова за професійним спрямуванням"): навчальний посібник. К. : ФПФ НГУ НАВС, 2016. 156 с.

14. Старостенко Н. В. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджету міста. Актуальні проблеми економіки. 2006. № 7. С. 38—47.

15. Штундер І. О. Природа стійкості соціальної сфери в умовах шоків впливів. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 11. С. 11—16.

16. Gryshchenko I., Lazor O., Oliinyk V., Lazor O., & Yunyk I. (2023). Strategic public policy providers in the context of european integration. Amazonia Investiga, 12 (64), 175—187. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.17>.

References:

1. Bezpal'ko, O. M. (2019), "The role of territorial communities in providing local economic development: theoretical principles of the study", *Ekonomika i orhanyzatsiia upravlinnia*, vol. 1, pp. 116—123.

2. Buhil', S. Ya. (2016), "Financial stability and security of local budgets in conditions of limited financial resources", *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, vol. 1 (117), pp. 55—60.

3. Koryt'ko, T. Yu. (2008), "Methods of assessing the financial stability of local budgets", *Ekonomichnyy prostir*, vol. 12 (1), pp. 140—145.

4. Lukeria, T. (2023), "Who will manage the communities in the de-occupied territories?", available at: <https://parlament.org.ua/2023/01/12/hto-keruvatime-gromadamina-deokupovanih-teritoriyah/> (Accessed 22.10.2023).

5. Liuta, O. V., Boiarko, I. M. and Pihul', N. H. (2012), "Improving the methods of assessing the financial stability of the local budget", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 9 (135), pp. 194—201.

6. Decentralization (2022), "International partners are helping Ukraine find solutions to strengthen local self-government during the war", available at: <https://decentralization.gov.ua/en/news/15737/> (Accessed 18.08.2023).

7. Pyrozhekov, S. I. Majboroda, O. M. Khamitov, N. V. Holovakha, Ye. I. Dembits'kyj, S. S. Smolij, V. A. Skrypniuk, O. V. and Stoiet's'kyj, S. V. (2022), *Natsional'na stijkist' Ukrainy: stratehiia vidpovidi na vyklyky ta vyperedzhennia hibrydnykh zahroz* [National resilience of Ukraine: a strategy for responding to challenges and anticipating hybrid threats], *Instytut politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen' im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.

8. Patyts'ka, Kh.O. (2018), "Formation of the financial and economic potential of territorial communities in the conditions of the implementation of the local self-government reform", Ph.D. Thesis, Economy, NAN Ukrainy, DU "Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M.I. Dolishn'oho NAN Ukrainy", L'viv, Ukraine.

9. Podder'ohin, A. M. and Naumova, L. Yu. (1999), "Some issues of financial stabilization in Ukraine", *Finansy Ukrainy*, vol. 12, pp. 8-14.

10. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), *The Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine"*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/964-15#Text> (Accessed 18.08.2023).

11. President of Ukraine (2021), Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated August 20, 2021 "On the introduction of the national stability system", available at: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181> (Accessed 18.08.2023).

12. Skurativ's'kyj, V. A., Palij, O. M. and Libanova, E. M. (2003), *Sotsial'na polityka* [Social policy], UADU, Kyiv, Ukraine.

13. Vovk, M.P Trots'kyj, R.S. Chupryna, O.V. Bli-nov, O.A. and Shepel', S.I (2016), *Slovyk profesijnoi terminolohii dlia majbutnikh fakhivtsiv Natsional'noi hvardii Ukrainy* (do kursu "Ukrains'ka mova za profesijnym spriamuvanniam") [Dictionary of professional terminology for future specialists of the National Guard of Ukraine (before the course "Ukrainian language for professional direction")], FPF NHU NAVS, Kyiv, Ukraine.

14. Starostenko, N. V. (2006), "Methodical approaches to assessing the financial stability of the city budget", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 7, pp. 38—47.

15. Shtunder, I. O. (2017), "The nature of social sphere resilience to shocks", *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 11, pp. 11—16.

16. Gryshchenko, I., Lazor, O., Oliinyk, V., Lazor, O., & Yunyk, I. (2023), "Strategic public policy providers in the context of european integration", *Amazonia Investiga*, vol. 12 (64), pp. 175—187. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.17>.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2023 р.